УДК 811.14'02'37'

Савчук Г. О.,
аспірант кафедри класичної філології
факультету іноземних мов
Львівського національного університету імені Івана Франка

КОНТЕКСТУАЛЬНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ЗНАЧЕННЯ ОКАЗІОНАЛЬНИХ СУБСТАНТИВАТІВ (НА МАТЕРІАЛІ РІЗНОЖАНРОВИХ ТЕКСТІВ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

Анотація. Статтю присвячено розгляду контекстуальної зумовленості виникнення оказіональних субстантиватів і формування їх значення в різножанрових текстах давньогрецької літератури.

Ключові слова: контекст, оказіональні субстантивовані прикметники й дієприкметники, семантична структура, архісема, сема.

Постановка проблеми. Попри значну кількість праць, присвячених питанню оказіональної субстантивації, більшість дослідників не розглядають детально механізми впливу контекстуальних умов на формування значення оказіональних одиниць, зокрема, при субстантивації прикметників і дієприкметників. Особливо це стосується античних мов. З огляду на недостатнє вивчення оказіональних субстантиватів на матеріалі давньогрецької мови метою статті є з'ясування особливостей впливу контексту на виникнення оказіональних субстантиватів і формування їх значення в різножанрових текстах давньогрецької літератури. Об'єктом дослідження є оказіонально субстантивовані прикметники та дієприкметники (далі – ОСП та ОСД, відповідно) у текстах «Історії» Геродота, трагедії Софокла «Антігона», діалогів Платона, поем Гомера та давньогрецької поезії, а предметом – семантична структура оказіональних субстантиватів на позначення істот, неістот, речовин, збірних та абстрактних понять і контекстуальні чинники її формування.

Актуальність дослідження полягає в тому, що однією з важливих проблем лінгвістики є проблема взаємодії мови й мовлення як у всій мовній системі загалом, так і на її лексичному і словотвірному рівнях зокрема. Найважливішим аспектом цієї проблеми є розгляд співвідношення та взаємодії між канонічним словом як лексичною одиницею мови й оказіональним словом як лексичною одиницею мовлення [1, с. 4].

Поняття оказіональності вперше обґрунтував у 1880 р. німецький філолог Г. Пауль, який пише: «Можливість чи, краще сказати, необхідність змін значень випливає з того факту, що значення, якого набуває слово в кожному окремому акті вживання, не обов'язково має збігатися зі значенням, яке характерне для слова як такого відповідно до узусу. Оскільки для позначення цієї відмінності необхідні певні терміни, то ми будемо користуватись словами «узуальне» й «оказіональне» значення» [2, с. 94]. Учений зазначає, що в узуальному плані слово може бути багатозначним, тоді як оказіонально воно завжди однозначне, оказіональне значення містить у собі не лише узуальне значення, а навіть дещо більше.

Поняття «оказіоналізм» уперше засвідчено в статті Н.І. Фельдман (1957 рік). Автор уживає його паралельно з терміном «слова-саморобки». «Тісний зв'язок «слів-саморобок» із контекстом, із якого вони нібито виростають, робить їх доречними та особливо виразними на своєму місці, водночас, як правило, це перешкоджає їм відірватись від контексту й отримати життя за його межами. Ось ця їх основна властивість дає змогу назвати їх, на відміну від неологізмів, тобто новоутворень, які увійшли в мову, оказіональними словами» [3]. Отже, головною особливістю оказіоналізмів, на думку Н.І. Фельдман, є залежність їх існування від контексту.

А.Г. Ликов зазначає, що залежність оказіонального слова від контексту в більшості випадків абсолютна, тобто в мовленні оказіоналізми ізольовані, поза контекстом вони не живуть. В оказіональному слові за межами контексту лексичне значення має можливий характер і конкретизується контекстом. Оказіональне слово завдяки своїм властивостям одноразовості й невідтворюваності не має соціально закріпленого та усталеного мовного значення, здатного бути стабільним елементом різноманітних контекстів [4, с. 19–20]. Науковець абсолютизує залежність оказіоналізмів від контексту і звертає увагу на конкретний характер значення оказіоналізмів і нерегулярність їх уживання.

Т.Г. Юрченко визначає оказіоналізм як нове на певний час функціонування слова або стійке сполучення слів (нове за значенням і за формою, або тільки за значенням, або тільки за формою), створене за словотворчими законами цієї мови чи з порушенням законів емпіричної продуктивності, яке відповідає потребам спілкування й ускладнене експресивно-оцінним значенням [5, с. 4]. Цим визначенням звертається увага на семантичну та формально-граматичну новизну цих слів, на контекстуальну зумовленість і стилістичне забарвлення.

О.В. Косович пропонує своє визначення цього поняття: «Оказіоналізми – це мовленнєві конкретно-ситуативні утворення, які реалізують експресивно-образну функцію, створені ad hoc за традиційними й нетрадиційними (новими) словотвірними моделями» [6, с. 5–6]. Отже, О.В. Косович звертає увагу на конкретність значення та словотвірний аспект оказіоналізмів, на їх стилістичну функцію й ситуативну зумовленість.

Контекстом називають фрагмент тексту, що включає обрану для аналізу одиницю, необхідний і достатній для визначення значення цієї одиниці, який не суперечить загальному смислу цього тексту. Контекст буває експліцитний, тобто виражений як вербальними, так і невербальними засобами. Імпліцитний контекст явно не виражений, такий контекст є одним із видів пресупозиції [7, с. 238], яку Ф.С. Бацевич визначає як спільний фонд знань, спільний досвід, спільні попередні відомості про явище, подію, стан речей тощо, якими володіють комуніканти, іншими словами, знання комунікантів про попередню ситуацію чи знання попередніх текстів, до яких ми зараховуємо і їх фрагменти, тобто контекст. Виділяють три типи пресупози-

ції: макропресупозиція, що має стосунок до когнітивної бази учасників комунікації; соціумна пресупозиція, яка стосується колективного когнітивного простору; мікропресупозиція (ситуативна), пов'язана зі спільним фондом знань комунікантів про конкретну ситуацію [8, с. 181–182].

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час вивчення впливу контексту на формування значення оказіональних субстантиватів уважаємо за доцільне досліджувати семантичну структуру ОСП та ОСД шляхом компонентного аналізу, виокремлюючи архісему (далі – АС), диференційні (далі – ДС) та оказіональні (далі – ОС) або контекстуальні семи (далі – КС) з урахуванням належності кожного субстантивата до лексико-граматичних категорій, зокрема істот (переважно людини), неістот, речовинності, збірності й абстрактності. При цьому під АС ми розуміємо родову інтегрувальну сему, характерну для всіх одиниць певного класу, вона відображає їх загальні категоріальні властивості й ознаки. За допомогою ДС описуються відмінності одиниць семантичного поля. Крім сем, що забезпечують стійкість смислової структури слова, в його значенні виділяють також КС, які відображають різноманітні асоціації, пов'язані з предметом, що описується, чи явищем. КС виникають у певних ситуаціях уживання слова [7, с. 437]. Серед ДС та ОС ми виділяємо також семи різних рівнів.

Відповідно до цього, розглянемо спочатку вплив контексту на оказіональну субстантивацію прикметників і дієприкметників на позначення істот.

У тексті трагедії Софокла «Антігона» тричі засвідчено ОСД ὁ θανών (*померлий*): ἐχθρὰ δὲ **τῷ θανόντι** προσκείσει δίκη (Soph. Ant, 93-94) – *ти справедливо будеш лежати ворожою біля померлого* (див. також рр. 1029; 1030). Поза контекстом цей ОСД позначає будь-яку померлу людину. У наведеному прикладі він уживається на позначення померлого брата Антігони Поліника, маючи таку семантичну структуру: АС «істота», ДС І рівня «чоловіча стать», ІІ – «стан», ІІІ – «припинення буття», ОС І рівня «людина», ІІ – «відношення спорідненості» (рідний брат героїні Полінік). ОС зумовлені знаннями учасників діалогу (Антігони та Ісмени), глядачі ж могли знати про це завдяки фоновим знанням грецької міфології.

Але сама АС фігурує й у наступних прикладах, зокрема в одному з діалогів Платона знаходимо однокореневий ОСД ἀποθανών: ἀνδροφόνου γε ὄντος **τοῦ ἀποθανόντος**, οὐ δεῖν φροντίζειν ὑπὲρ τοῦ τοιούτου (Plat. Eut. 4. e) − *Оскільки померлий був убивцею, про нього не варто турбуватись*. У цьому випадку йдеться не про будь-якого померлого, а про найманого поденного працівника господаря Евтифрона, який сам зарізав одного з рабів. Про це ми дізнаємося з попереднього контексту, який містить інформацію, що називає особистість померлого: ἐπεὶ ὅ γε ἀποθανὼν πελάτης τις ἦν ἐμός (Plat. Eut. 4. d) – *померлий був моїм поденним працівником.* Наведений ОСД відрізняється від попереднього лише ОС ІІ рівня «вид діяльності» (поденний працівник).

У тексті «Історії» Геродота знаходимо цей ОСД у формі жіночого роду: **τὰς** δὲ **ἀποθνησκούσας** τῶν παρθένων ἐκ τῶν τρωμάτων ψευδοπαρθένους καλέουσι (Her. Ist. IV, 180) − *тих із дівчат, які помирають від ран, вони називають псевдодівчатами.* При ОСД має місце еліпсис іменника τὰς παρθένας, який у цьому реченні вжито у формі родового часткового відмінка. Для ОСД характерна та сама АС, ДС І рівня «жіноча стать», ІІ – «стан», ІІІ – «припинення буття», ОС І рівня «людина», ІІ – «вік», ІІІ – «молодість» (дівчата).

Оказіональна субстантивація загалом не є характерною для мови Гомера, однак серед поодиноких прикладів знаходимо й такі, де без контексту значення ОСД є неповним: Θέτις ὑπεδέξατο κόλπῳ **δειδιότα** (Hom. Il. 6, 135–137) – *Фетіда прийняла наляканого у свої обійми.* ОСД δειδιότα має подібну семантичну структуру: названа АС, ДС І рівня «чоловіча стать», ІІ – «стан», ІІІ – «перебування в емоційному стані», ОС «ірреальна істота» – бог виноробства Діоніс, про якого йдеться в першій частині речення: Διώνυσος δὲ φοβηθεὶς δίσεθ' ἁλὸς κατὰ κῦμα − *А Діоніс, злякавшись, занурився в морську хвилю*…

У Геродота знаходимо речення з ОСД τοὺς ἀποπεμφθέντας (*послані*): ἐπεὶ δὲ τοῖσι Ὑπερβορέοισι **τοὺς ἀποπεμφθέντας** ὀπίσω οὐκ ἀπονοστέειν (Her. Ist. IV, 33) − *оскільки послані гіпербореями не повернулись назад.* Завдяки фоновим знанням ми знаємо, що мова йде про двох дівчат і п'ятьох мужів, оскільки ОСД є субститутом фрази, яка трапляється вище в тому самому розділі: πέμψαι δὺο κόρας... πέμψαι ἄνδρας πέντε – *послали двох дівчат ... послали п'ятьох мужів*. Для ОСД характерною є АС «істота», ДС І рівня «чоловіча стать», ІІ – «дія», ІІІ – «переміщення», ОС І рівня «людина», ІІ – «жіноча і чоловіча статі» (йдеться про дівчат і мужів, але, за правилом переваги чоловічої статі над жіночою, ОСД вжито у формі чоловічого роду), ІІІ – «кількість» (сім).

Проаналізуємо ще один приклад цього автора з ОСД οἱ οἰκέοντες (*ті, що живуть*): Σκύθαι μὲν ὧδε ὕπερ σφέων τε αὐτῶν καὶ τῆς χώρης τῆς κατύπερθε λέγουσι, Ἑλλήνων δὲ **οἱ** τὸν Πόντον **οἰκέοντες** ὧδε (Her. Ist. IV, 8) − *Таке розповідають скіфи про свій народ і свою країну, а ті з греків, що живуть на узбережжі Понту, таке.* ОСД утворився в результаті еліпсису іменника Ἕλληνες, який залишився, однак, при ОСД у формі часткового родового відмінка. Для ОСД характерна АС «істота», ДС І рівня «чоловіча стать», ІІ – «дія» і ІІІ – «поміщення об'єкта з метою заповнення ним якогось простору», ОС І рівня «людина», ІІ – «належність до певної історичної спільноти людей» (греки), ІІІ – «належність до певної території» (узбережжя Понту).

У байці Валерія Бабрія подибуємо речення з ОСП ὁ οἰκόσιτος (*домашній*): **ὁ δ' οἰκόσιτος** πρότερος ἦλθε δειπνήσων (Babr. 3, 4) – *домашня першою прийшла пообідати.* Лише з контексту стає зрозумілим, що мова йде не про людину, а про домашню мишу, про що ми дізнаємось із самої назви байки "Μυς αρουραιος και αστικος" («Польова і домашня миша»). Зазвичай прикметник οἰκόσιτος уживається з іменниками νυμφίος (*наречений*) і πεζός (*піхотинець*) у значенні *той, що харчується за власні кошти.* Однак у Валерія Бабрія цей прикметник унаслідок оказіональної субстантивації вжито на позначення миші. ОСП має АС «істота», ДС І рівня «чоловіча стать» (чоловічий рід зумовлений пропуском іменника μῦς), ІІ – «місце проживання», ІІІ – «належність до дому», ОС І рівня «тварина», ІІ – «належність до роду гризунів» (миша).

Отже, як бачимо, у семантичній структурі прикметників і дієприкметників на позначення істот унаслідок оказіональної субстантивації відбуваються певні зміни, наприклад, прикметник οἰκόσιτος (домашній) має АС «місце проживання», ДС «належність до дому» та граматичну сему (далі – ГС) «чоловічий рід», у відповідного ж ОСП з'являється нова АС («істота»), ГС стає ДС І рівня («чоловіча стать»), АС і ДС прикметника переходять, відповідно, у ДС ІІ і ІІІ рівнів, однак найважливішою відмінністю семантичної структури ОСП є поява конкретизувальних ОС І та ІІ рівнів.

Такі самі зміни відбуваються й у семантичній структурі ОСД порівняно з відповідними дієприкметниками, зокрема

якщо для дієприкметника ἀποπεμφθέντας є характерною АС «дія», ДС «переміщення» й ГС «чоловічий рід», то у відповідного ОСД відбулась зміна АС («дія» → «істота»), ГС стала ДС І рівня («чоловіча стать»), АС і ДС дієприкметника перейшли, відповідно, у розряд ДС ІІ і ІІІ рівнів, з'явились ОС І, ІІ і ІІІ рівнів, які максимально конкретизують значення ОСД.

Простежимо роль контексту при оказіональній субстантивації прикметників і дієприкметників на позначення речовини. Зокрема, у Геродота знаходимо чотири випадки вживання оказіоналізмів із таким значенням: **τὸ** μὲν αὐτοῦ **ἐπιστάμενον** ἀπαρύσαντες ἡγεῦνται εἶναι τιμιώτερον **τό** δ' **ὑπιστάμενον** τοῦ ἑτέρου (Her. Ist. IV, 2) – *уважають, що те, що осіло зверху від нього (від молока), є цінніщим, ніж те, що осіло внизу.* Із попереднього й наступного контекстів стає очевидним, що ці два ОСД позначають дві складові частини збитого молока, одна з яких є цінніщою, а інша – менш цінною: ἐπεὰν δὲ ἀμέλξωσι τὸ γάλα, ἐσχέαντες ἐς ξύλινα ἀγγήια κοῖλα καὶ περιστίξαντες κατὰ τὰ ἀγγήια τοὺς τυφλοὺς δονέουσι τὸ γάλα (Her. Ist. IV, 2) – *Коли вони закінчують доїти молоко, вони його наливають у глибокі дерев'яні посудини й саджають навколо посудин незрячих, і вони збивають молоко*. Наведені ОСД мають АС «речовина», ДС І рівня «рідина», ІІ – «переміщення», ІІІ – «вертикальне переміщення вверх/униз», ОС І рівня «продукт переробки молока», ІІ – «менша/більша цінність».

Проаналізуємо ще один приклад: ἀποῤῥέει δὲ ἀπ' αὐτοῦ **παχύ** καὶ **μέλαν** … τοῦτο καὶ λείχουσι καὶ γάλακτι συμμίσγοντες πίνουσι (Her. Ist. IV, 23) – *стікає із цього щось густе і чорне … це вони злизують і, змішавши з молоком, п'ють.* У наведеному реченні мова йде про сік плоду дерева понтик, який скіфи називають «асхі» й отримують шляхом витискання плоду через тканину: τοῦτο ἐπεὰν γένηται πέπον, σακκέουσι ἱματίοισι (Her. Ist. IV, 23) – *коли плід достигає, його вичавлюють через тканину*. В ОСП παχύ на основі попереднього та наступного контекстів ми виявляємо ту саму АС, ДС І рівня «рідина», ІІ – «внутрішня будова речовини», ІІІ – «щільність», ОС І рівня «сировина», ІІ – «зрілість», ІІІ – «спосіб виготовлення». ОСП μέλαν щодо семантичної структури відрізняється від ОСП παχύ лише ДС І рівня «наявність кольору» та ІІ – «колір».

У наступному реченні Ταύτης ὧν οἱ Σκύθαι τῆς καννάβιος τὸ σπέρμα ἐπεὰν λάβωσι … **τὸ** δὲ θυμιᾶται **ἐπιβαλλόμενον** (Her. Ist. IV, 75) – *отже, коли скіфи візьмуть насіння цих конопель … кинуте (на каміння) димить* – середній рід ОСД зумовлено пропуском іменника на позначення твердої речовини σπέρμα (*насіння*), вказівку на що знаходимо на початку цього речення. Це насіння вони кидають на розпечене каміння й у такий спосіб влаштовують парову лазню: ἐπιβάλλουσι τὸ σπέρμα ἐπὶ τοὺς διαφανέας λίθους τῷ πυρί (Her. Ist. IV, 75). Для ОСД τὸ ἐπιβαλλόμενον характерна АС «речовина», ДС І рівня «тверда речовина», ІІ – «переміщення», ІІІ – «вертикальне переміщення вниз», ОС І рівня «дрібні плоди рослини» (насіння коноплі), ІІ – «диміння», ІІІ – «причина диміння».

Як бачимо, семантична структура ОСД та ОСП на позначення речовини також зазнала певних змін. Якщо прикметник μέλαν – *чорне* має у своїй семантичній структурі АС «наявність кольору» та ДС «колір», то у відповідного ОСП ми простежуємо АС «речовина», ДС І рівня «рідина», ІІ – «наявність кольору», ІІІ – «колір», ОС І рівня «сировина», ІІ – «зрілість», ІІІ – «спосіб виготовлення». Отже, відбувається зміна АС («наявність кольору» → «речовина»), в ОСП з'являється нова ДС І рівня «рідина», натомість ДС прикметника переходить у розряд ДС ІІ рівня в ОСП, окрім цього, в ОСП з'являються трирівневі ОС.

Не менш важливу роль відіграє контекст для розкриття значення ОСП та ОСД на позначення неістот, наприклад, у Геродота: ἣ δὲ λαμβάνουσα **τὸ διδόμενον** καλὸν μὲν ἔφη καὶ τοῦτο εἶναι (Her. Ist. IV, 162 (двічі) − *Вона ж, приймаючи дароване, казала, що й це є гарним.* Як свідчить попередній контекст, ОСД позначає конкретні неживі предмети, а саме золоте веретено (ὁ ἄτρακτος) і прядку (ἡ ἠλάκατα), які Евельтон (цар Саламіна) послав Феретімі (дружині лівійського царя Батта) замість війська, яке вона в нього просила. Середній рід пояснює співвіднесеність з іменником δῶρον, який фігурує нижче й синонімічним субститутом якого він виступає. ОСД τὸ διδόμενον має АС «неживий предмет», ДС «об'єкт передач» ОС І рівня «конкретний предмет − знаряддя праці (веретено і прядка)», ІІ – «якість, вища від норми».

Проаналізуємо вплив контексту на ОСД та ОСП-номінантів збірних понять, які, як правило, виступають у множині, що зумовлено їх багатооб'єктністю. Доволі частими є випадки вживання оказіоналізмів із таким значенням у Геродота: ἡμέρης καὶ τούτους ὁδῶ προέχοντας τῶν Περσέων ὑπεξάγειν … καὶ ποιεῦντας **τὰ βεβουλευμένα** (Her. Ist. IV, 120) − *Вони йтимуть попереду персів на відстані одного дня дороги, виконуючи те, що було вирішено.* ОСД стоїть у препозиції як відправна точка викладу інформації, адже з наступного контексту стає зрозумілим, про які рішення йдеться (скіфи мають зайти в країни, народи яких не вступили в союз із ними, щоб утягнути їх у війну проти персів, потім повернутись у свою країну й напасти на персів). ОСД має АС «множинність», ДС І рівня «сукупність певних дій, що здійснюються з певною метою», ІІ – «продуманість» і КС «конкретні наміри».

У Софокла знаходимо ОСП μῶρα, яким Антігона характеризує свої вчинки: Σοὶ δ' εἰ δοκῶ νῦν **μῶρα** δρῶσα τυγχάνειν σχεδόν τι μώρῳ μωρίαν ὀφλισκάνω (Soph. Ant., 469) – *Якщо тобі здається, що я роблю нерозумні вчинки випадково, то я зобов'язана цим безглуздям нерозумному*. Завдяки фоновим знанням, які забезпечує текст трагедії, ми розуміємо, що йдеться не про будь-які нерозумні вчинки, а про поховання Полініка та обряд потрійного узливання, пов'язаний із цим: χοαῖσι τρισπόνδοισι τὸν νέκυν στέφει (Soph. Ant., 431) – *трикратним узливанням ушановує небіжчика*. Отже, для ОСП характерна АС «сукупність дій, що здійснюються певним чином», ДС І рівня «те, що здійснюється з огляду на інтелектуальну сутність людини», ІІ – «невідповідність розумності, логічності» й ОС «конкретні дії, пов'язані з обрядом поховання» (саме поховання й узливання).

У словах Ісмени подибуємо ОСП ἐπὶ ψυχροῖσι: θερμὴν ἐπὶ **ψυχροῖσι** καρδίαν ἔχεις (Soph. Ant., 88) – *ти маєш гаряче серце в холодних справах (страшних, від яких холоне серце)*. Фонові дають змогу зрозуміти, що під холодними справами потрібно розуміти зухвалу й небезпечну справу, якою є поховання Полініка, тобто порушення наказу Креонта, розплатою за яке є покарання смертю: καὶ δεῦρο νεῖσθαι ταῦτα τοῖσι μὴ εἰδόσιν σαφῆ προκηρύξοντα ἀλλ' ὃς ἂν τούτων τι δρᾷ, φόνον προκεῖσθαι δημόλευστον ἐν πόλει (Soph. Ant., 33–36) – (*Креонт) іде сюди, щоб це чітко повідомити тим, хто не знає, а той, хто зробить щось із цього, загине в місті від всенародного побиття камінням*. Цей ОСП має АС «множинність», ДС І рівня «сукупність вчинків, які викликають певні емоції», ІІ – «страх» та ОС «конкретні дії» (поховання Полініка, порушення наказу та покарання за це).

Семантична структура ОСД та ОСП на позначення збірних понять також зазнала деяких змін завдяки оказіональній субстантивації. Так, прикметник ψυχρὸς (*холодний*) має АС «власна ознака» і ДС «температура», а у відповідного ОСП з'являється АС «множинність», під впливом контексту виникає нова дворівнева ДС та ОС. Поява такої АС в ОСП спричинена ОС «конкретні вчинки, пов'язані з похованням Полініка, порушенням наказу й покаранням за це».

У Софокла у словах охоронця знаходимо абстрактне поняття – ОСП τό μόρσιμον, яке визначає наступний перебіг подій як неминучий, визначений наперед: τό μὴ παθεῖν ἄν ἄλλο πλήν **τό μόρσιμον** (Soph. Ant., 236) – *я не можу зазнати нічого іншого, крім призначеного долею.* Прикметник μόρσιμος (*визначений долею)* може мати як позитивне, так і негативне забарвлення, в цьому контексті – негативне, оскільки наступні рядки розкривають значення цього абстрактного поняття: οὐδ' ἂν δικαίως ἐς κακὸν πέσοιμί τι (Soph. Ant., 240) – *я несправедливо можу потрапити в якусь біду (тобто зазнати покарання)*. Наведений ОСП має АС «ідеальний об'єкт», ДС «невідворотність долі» ОС І рівня «нещастя», ІІ – «страх».

Висновки. Отже, проведений аналіз показує, що семантична структура ОСП та ОСД відрізняється від семантичної структури відповідних прикметників і дієприкметників. У ОСД та ОСП з'являється нова АС, досить часто ДС І рівня прикметника чи дієприкметника переходить у розряд ДС ІІ чи ІІІ рівнів. Однак головною відмінністю ОСД та ОСП від звичайних прикметників і дієприкметників є поява однієї або декількох ОС різних рівнів.

У семантичній структурі ОСП та ОСД відбуваються семантичні зсуви. Зокрема, АС-ознака насамперед змінюється на АС «істота», «неістота», «речовина» тощо. ОС мають яскраво виражений когнітивний характер, і їх кількість коливається від однієї до трьох, що дає можливість якомога повніше скласти уявлення про те чи інше поняття. Семи, у свою чергу, зумовлені фоновими знаннями слухачів, глядачів, читачів, учасників комунікації переважно у формі мікропресупозиції. Це дає змогу констатувати, що ОС відіграють визначальну роль у формуванні значень ОСП та ОСД, сприяючи їх однозначності.

Контекст максимально конкретизує значення оказіоналізмів завдяки набуттю комплексної ОС і ДС різних рівнів, специфічних для кожного випадку, які мають видовий характер, позначаючи людину, тварину (мишу), речовину (молоко, сік, насіння конопель), неживий предмет (подарунок), збірні поняття (рішення, вчинки, справи), абстрактні поняття.

Література:

1. Лопатин В.В. Рождение слова. Неологизмы и окказиональные образования / В.В. Лопатин. − М. : Наука, 1973. – 150 с.
2. Пауль Г. Принципы истории языка / Г. Пауль ; пер. с немецкого под ред. А.А. Холодовича. – М. : Издательство иностранной литературы, 1960. – 499 с.
3. Фельдман Н.И. Окказиональные слова и лексикография / Н.И. Фельдман // Вопросы языкознания. − 1957. − № 4. − С. 64–74.
4. Лыков А.Г. Современная лексикология (русское окказиональное слово) / А.Г. Лыкова. − М. : Высшая школа, 1989. − 120 с.
5. Юрченко Т.Г. Оказіоналізми у творчості Павла Загребельного: структурно-семантичний і стилістичний аспекти : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.Г. Юрченко. − К., 2003. − 11 с.
6. Косович О.В. Оказіональне словотворення в сучасній французькій мові (на матеріалі мови мас-медіа, Інтернет-видань і художніх творів) : автореф. дис. … канд. філол. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови» / О.В. Косович. − К., 2008. − 20 с.
7. Лингвистический энциклопедический словарь. − М. : Советская энциклопедия, 1990. – 682 с.
8. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 342 с.
9. Вейсман А.Д. Греческо-русский словарь (препринт V-го издания 1899 г.) / А.Д. Вейсман. – М. : Греко-латинский кабинет Ю.А. Шичалина, 2006. – 1370 с.

Савчук Г. А. Контекстуальная обусловленность значения окказиональных субстантиватов (на материале текстов разных жанров древнегреческой литературы)

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению контекстуальной обусловленности возникновения окказиональных субстантиватов и формирования их значения в текстах разных жанров древнегреческой литературы.

Ключевые слова: контекст, окказионально субстантивированные прилагательные и причастия, семантическая структура, архисема, сема.

Savchuk H. Contextual conditionality of meaning of occasionally substantivized adjectives and participles (on material of texts of different genre of ancient Greek literature)

Summary. The article is dedicated to consideration of contextual conditionality of origin of occasionally substantivized adjectives and participles and forming of their meaning in texts of different genre of ancient Greek literature.

Key words: context, occasionally substantivized adjectives and participles, semantic structure, archiseme, seme.